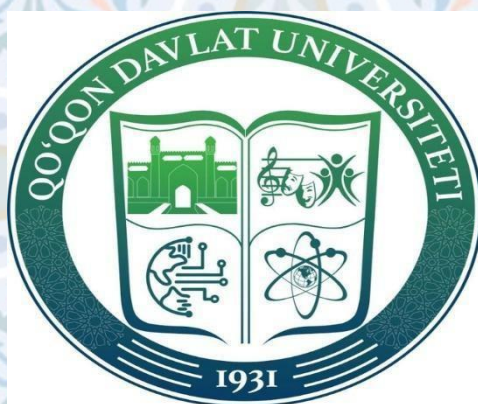

QO‘QON DAVLAT UNIVERSITETI
FILOLOGIYA FAKULTETI
“INGLIZ TILI VA ADABIYOTI” KAFEDRASI

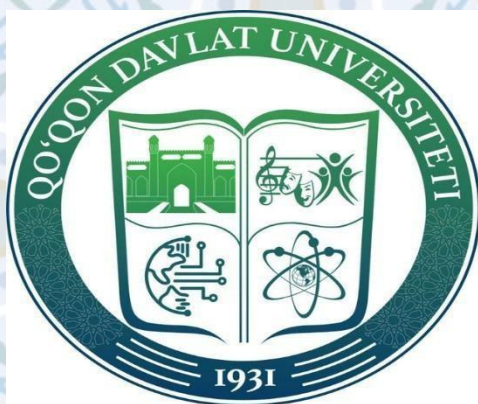

“TILSHUNOSLIKNING ZAMONAVIY
YO‘NALISHLARI VA CHET TILLARINI
O‘QITISHDA INNOVATSION
YONDASHUVLAR”

Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi

QO‘QON – 2025

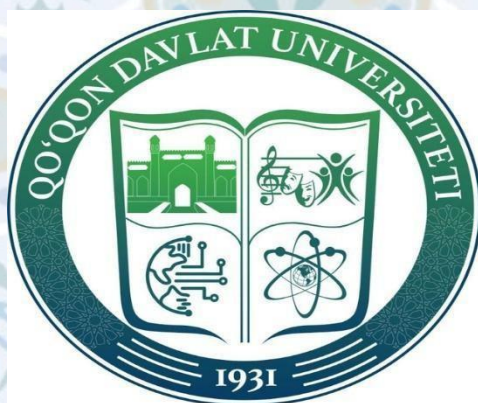
**KOKAND STATE UNIVERSITY
FACULTY OF PHILOLOGY
DEPARTMENT OF “ENGLISH LANGUAGE
AND LITERATURE”**

**“MODERN TRENDS IN LINGUISTICS
AND INNOVATIVE APPROACHES IN
FOREIGN LANGUAGE TEACHING”
International Scientific-Practical
Conference**

KOKAND - 2025

**КОКАНДСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОЛОГИИ
КАФЕДРА «АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК И
ЛИТЕРАТУРА»**

**«СОВРЕМЕННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
ЛИНГВИСТИКИ И
ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В
ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННЫХ
ЯЗЫКОВ»**

**Международная научно-практическая
конференция**

КОКАНД – 2025

Ushbu konferensiya O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirining 2025-yil 23-martdagi 490-sonli buyrug‘iga asosan Qo‘qon Davlat universiteti Filologiya fakulteti, Ingliz tili va adabiyoti kafedrasidan tashkil etildi.

Mas’ul muharrirlar:

V.V.Karimova

Ingliz tili va adabiyoti kafedrasidan mudiri,

Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktorii,

PhD., dotsent

D.I.Burxonova

Ingliz tili va adabiyoti kafedrasidan o‘qituvchisi, PhD

Tahrir kengashi:

SH.Y.Pulatov

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, professor

Qo‘qon davlat universiteti

O.Q.Bektoshev

Ingliz tili va adabiyoti kafedrasidan dotsenti, PhD.,

Qo‘qon davlat universiteti

Z.Z.Isaqova

Ingliz tili va adabiyoti metodikasi kafedrasidan dotsenti, PhD,

Qo‘qon davlat universiteti

N.M.Aliboyeva

Ingliz tili va adabiyoti kafedrasidan dotsenti, PhD,

Qo‘qon davlat universiteti

M.R.Otaboyeva

Ingliz tili va adabiyoti kafedrasidan dotsenti, PhD,

Qo‘qon davlat universiteti

Z.M.Tuxtasinova

Ingliz tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, PhD

Qo'qon davlat universiteti

S.M.Axmadaliyeva

Ingliz tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi PhD

Qo'qon davlat universiteti

M.Z.Solijonov

Ingliz tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, PhD

Qo'qon davlat universiteti

K.E.Oripova

Ingliz tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, PhD

Qo'qon davlat universiteti

6. Williamson, B., & Eynon, R. (2020). Historical threads, missing links, and future directions in AI and education. *Learning, Media and Technology*, 45(3), 223–235.
7. Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). **Intelligence unleashed: An argument for AI in education.** Pearson Education.
8. van Dijk, J. A. (2020). The digital divide. *Polity Press*.
9. Godwin-Jones, R. (2019). In AI we trust? Ethics, artificial intelligence, and language learning. *Language Learning & Technology*, 23(1), 44–58.
10. Coniam, D. (2021). AI in language assessment: Friend or foe? *Language Testing*, 38(3), 431–442.
11. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). **Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning.** Center for Curriculum Redesign.
12. Khalil, M., Prinsloo, P., & Slade, S. (2020). Learning analytics and ethical dilemmas in tracking student data. *Journal of Learning Analytics*, 7(2), 88–98.
13. Viberg, O., Hatakka, M., Bälter, O., & Mavroudi, A. (2018). The current landscape of learning analytics in higher education. *Computers in Human Behavior*, 89, 98–110.
14. Aoun, J. E. (2017). **Robot-proof: Higher education in the age of artificial intelligence.** MIT Press.
15. Traxler, J. (2018). Learning with mobiles in developing countries. In Ally, M. & Tsinakos, A. (Eds.), *Perspectives on Open and Distance Learning: Increasing Access through Mobile Learning* (pp. 3–14). Commonwealth of Learning.

**YUZ IFODASINING LINGVOMADANIY MA’NOSI: YANGI
LINGVISTIK PARADIGMA YO’LIDA**

Tursunova Farangiz Dildorbekovna

Qo’qon Davlat Universiteti doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqola insonning yuz ifodalarini o’rganishda ustun bo’lgan «Ekman paradigmasi» ni tanqidiy ko’rib chiqadi, bu esa yuz ifodalari baxt,

qayg'u, g'azab, qo'rquv, jirkanish va hayrat kabi biologik deterministik, diskret his-tuyg'ular to'plamini universal tarzda aks ettiradi. Pol Ekman va uning hamkasblarining innovatsion hissalarini e'tirof etgan holda, muallif ushbu nuqtai nazarga, xususan, ingliz hissiy atamalarini universal tavsiflovchilar sifatida ishlatishda etnosentrik tarafkashlikka nisbatan muhim tanqidlarni ta'kidlaydi. Kross-lingvistik ma'lumotlarga asoslanib, matnda yuz ifodalarini talqin qilishda madaniy o'ziga xos hissiy tushunchalar chuqur ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan. Shu bilan bir qatorda, muallif paradigmani «yuz ifodasi psixologiyasi» dan «yuz ifodasi semantikasi»ga o'zgartirishni taklif qiladi. Ushbu yangi yondashuv turli madaniyatlarda tushunilgan kontekstdan mustaqil empirik ma'nolarga e'tibor qaratib, «tabiiy semantik meta-til» dan foydalangan holda semantik tuzilish orqali yuz ifodalarini tahlil qilishga qaratilgan. Maqsad-birinchi shaxs nuqtai nazariga e'tibor qaratish va lingvistik semantikadan ilhomlangan komponent metodologiyasini qo'llash orqali yuz imo-ishoralari ortidagi universal kontseptual tuzilmalarni ochish.

Kalit so'zlar: yuz ifodalari, tuyg'ular, ekman paradigmasi, umumjahon hissiyotlar, madaniy o'zgaruvchanlik, semantik tahlil, tabiiy semantik meta-til, yuz ifodasi psixologiyasi, yuz ifodalarining semantikasi

Kirish

Insonning yuz ifodasini o'rganish sohasida yangiliklar judaham ko'p va paradigmani o'zgartirish vaqti keldi, degan fikr keng tarqalgan. Yaqin vaqtgacha Ekman paradigmasi yuz ifodalarini o'rganishda ustunlik qilgan. Ushbu paradigmaning asosiy qoidalarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

1. Inson yuzlari «his-tuyg'ularni» ifodalaydi.
2. Yuzlar tomonidan ifodalangan his-tuyg'ular «diskret».
3. Yuzlar tomonidan ifodalangan «diskret his-tuyg'ular» to'plamini sanab o'tish mumkin va u quyidagilarni o'z ichiga oladi: «baxt», «qayg'u», «g'azab», «qo'rquv», «jirkanish», «ajablanish» va yaqinda «nafrat».
4. Yuzdagi «his-tuyg'ular» ifodasi madaniyat bilan emas, balki inson biologiyasi bilan belgilanadi. Shunga ko'ra, bir xil yuz mushaklari til va madaniyatdan qat'i nazar,

butun dunyo bo'ylab bir xil his-tuyg'ularni ifodalaydi.

5. Turli madaniyatlar ularda yashovchi odamlarga turli xil «xulq-atvor qoidalari» ni belgilashi mumkin, ammo til va madaniyatdan qat'i nazar, «haqiqiy», «tabiiy» yuz ifodalari hamma joyda bir xil va har doim bir xil oltita (yoki besh yoki etti) «asosiy his-tuyg'ular»nuqtai nazaridan talqin qilinishi mumkin.

Metodologiya

Pol Ekman va Kerol Izardning asarlari bilan bog'liq bo'lgan ushbu umumiy pozitsiyani quyidagi iqtibos bilan tasvirlash mumkin: Madaniyat yoki tildan qat'i nazar, bir xil yuz ifodalari bir xil his-tuyg'ular bilan bog'liq. Inson turiga universal xos bo'lgan yuzdagi his-tuyg'ularning ba'zi ifodalari mavjud. Yuzdagi his-tuyg'ularni ifodalash ko'pincha madaniy, manbalar, displey qoidalari va oqibatlardagi farqlar tufayli o'ziga xos bo'lsa-da, yuzdagi hissiyotlarning umumiy madaniy to'plami ham mavjud. Hozirgi vaqtda mavjud bo'lgan ma'lumotlar universal yuz ifodalari mavjudligini isbotlaydi. Tildan qat'i nazar, madaniyat G'arbiy yoki Sharqiy, sanoat yoki yozishdan oldingi bo'lishidan qat'i nazar, bu yuz ifodalari bir xil hissiy atamalar bilan belgilanadi: baxt, qayg'u, g'azab, qo'rquv, nafrat va hayrat.[1, b. 137-138]

Ekmaning fikriga ko'ra: «bir hissiyotni boshqasidan farqlash mumkinligi haqidagi eng kuchli dalillar yuz ifodalarini o'rganish natijasida paydo bo'ldi. G'azab, qo'rquv, zavq, qayg'u va nafratni anglatuvchi universal yuz ifodasining ishonchli, izchil dalillari mavjud.»

Ekman o'zining so'nggi ishida postulyatsiya qilingan «asosiy his-tuyg'ular «ning» diskretligi « ga e'tibor kamayganiga qaramay, uning «asosiy his-tuyg'ulari» (ya'ni «Pan-madaniy yuz ifodalari» bilan bog'liq deb hisoblangan) turli xil neyron naqshlarda mustahkamlanganligini ta'kidlashda davom etmoqda buni «tug'ma neyron dasturlari» deb ataydi): dalillar mavjud avtonom asab tizimining g'azab, qo'rquv va jirkanish uchun mas'ul bo'lgan o'ziga xos faoliyat shakllari mavjudligi va, ehtimol, o'ziga xos naqsh ham bo'lishi mumkin, qayg'u uchun javobgar. Asosiy his-tuyg'ularni tavsiflashda Markaziy asab tizimining hissiyotlarga xos faoliyatini hisobga olish kerak. har bir his-tuyg'u uchun noyob fiziologik naqshlar bo'lishi kerak va bu CNS naqshlari

bu his-tuyg'ularga xos bo'lishi va boshqa aqliy faoliyatda namoyon bo'lmasligi kerak.

Muhokama va Natijalar

Ekmaning da'volari turli olimlar tomonidan turli nuqtai nazardan bahslashdi men birinchi navbatda Ekmaning «tildan qat'i nazar» universal yuz ifodasi deb hisoblangan narsani tasvirlash uchun g'azab, qo'rquv yoki qayg'u kabi inglizcha so'zlardan foydalanishiga shubha qildim. Boshqa tillarda so'zlashuvchilar aslida inson tajribasi haqida bir-biriga mos kelmaydigan boshqa kontseptual toifalar nuqtai nazaridan o'ylashadi (masalan, italyan tilida g'azabdan ko'ra rabbia, rus tilida qayg'udan ko'ra grust va pecal va nemis tilida qo'rquvdan ko'ra Angst); ular odamni «o'qimaydilar» yuzlar «g'azablangan», «qayg'uli» yoki «qo'rqib ketgan», aksincha ularni o'z ona tili nuqtai nazaridan talqin qilishadi-aniq toifalar.

Ekman o'zining keyingi ishida hissiy yorliqlar turli madaniyatlarda bir-biriga mos kelmasligini tan oladi. Xususan, «Russellning noto'g'ri tanqidiga javob» asarida u «har bir madaniyatda his-tuyg'ular bir xil tarzda ifodalanishini kutish uchun hech qanday sabab yo'q» deb ta'kidlaydi va u va uning hamkasblari «hech qachon yuz ifodalari o'ziga xos og'zaki ko'rinishlarni ifodalash uchun rivojlangan deb da'vo qilmagan». yorliqlar». [2, b. 32] Shunga qaramay, ushbu maqolada u avvalgi formulalarga qaytadi, masalan, quyidagilarni aytganda.:

Russell biz va boshqa odamlar iboralarini oldindan tanlaganimizdan shikoyat qildi [ya'ni hissiy belgilar]. Bizda ba'zi iboralar universal bo'lishini kutish uchun nazariy va empirik asoslar bor edi va, albatta, biz aynan shu stimullarni tanladik. Faqat turli madaniyat vakillari uchun apriori mezoniga muvofiq tanlangan iboralarini ko'rsatish orqali. biz bu iboralar turli madaniyatlarda bir xil talqin qilinadimi yoki yo'qligini aniqladik.

Ammo haqiqat shundaki, empirik tillararo tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, turli madaniyatlarda bir xil talqin qilinadigan hissiy iboralar mavjud emas. Ekman o'zining keyingi asarida «hissiyotlar oilasi» tushunchasini kiritar ekan, «har bir hissiyotlar oilasi «haqida» mavzu va o'zgaruvchanlik «va masalan,» g'azab oilasi «haqida gapiradi, u «60 dan ortiq g'azab ifodalari mavjud» bo'lsa-da, shunga qaramay

«oilaning barcha a'zolari g'azablangan qoshlar tushiriladi va birlashtiriladi, yuqori ko'z qovog'i ko'tariladi va lab mushaklari taranglashadi». Biroq, “g'azab oilasi” nimani anglatishini aniq tushuntirib bo'lmaydi. Garchi hozirda g'azab kabi atama inson his-tuyg'ularini aniqlash vositasi sifatida ishonchsiz ekanligi tan olingan bo'lsa-da, uning o'rnini boshqa hech narsa egallamadi. Ammo agar biz “g'azab” atamasini kristalli tiniq deb hisoblamasak, «g'azab oilasi»nimani anglatishini qanday bilib olamiz? Bizga aytilishicha, “tushirilgan va birlashtirilgan qoshlar, ko'tarilgan yuqori ko'z qovoqlari va taranglashgan lab mushaklari” kombinatsiyasi biror narsaning madaniy bo'lmagan ifodasidir, lekin bizga nima bo'lishi mumkinligi haqida hech qanday maslahat berilmaydi (ingliz tilidagi ishonchsiz anger so'zidan tashqari).

Bularning barchasi, albatta, Ekman va uning hamkasblari tomonidan his-tuyg'ularga va ularning universal mimik korrelyatsiyasiga ilmiy qiziqishni qayta uyg'otgan kashshof tadqiqotlarning katta ahamiyatini shubha ostiga qo'ymaydi; ammo Mandler va boshqalar ta'kidlaganidek, paradigmani o'zgartirish vaqti keldi.[3, b. 179]

2. Yangi yo'nalish

Umuman olganda, men o'zgarish yo'nalishini “yuz ifodasi psixologiyasi” dan “yuz ifodasi semantikasi”ga o'tish deb ta'riflagan bo'lardim. Bu odamlarning yuzlari va “his-tuyg'ulari» haqida gapirishdan voz kechishni va taniqli yuz imo-ishoralari va ularning taniqli “ommaviy” ma'nolari o'rtasidagi bog'liqlikni izlashni anglatadi. Ushbu maqolada keltirilgan ushbu vazifaga aniq yondashuvim Vejbitskaya asarlarida bayon etilgan oldingi takliflarimni davom ettiradi va rivojlantiradi. Mening asosiy taxminlarimni quyidagicha umumlashtirish mumkin:

1. Biz “inson yuzlarining semantikasi” ni “inson yuzlarining psixologiyasi” dan ajratishimiz kerak.

2. Yuz ifodalari og'zaki so'zlar bilan taqqoslanadigan ma'nolarni etkazishi mumkin.

3. Semantik tahlil (og'zaki so'zlar yoki yuz ifodalari bo'lsin) kontekstdan mustaqil invariant va uning kontekstual talqinlarini farqlashi kerak.

4. Yuzning ayrim shakllari haqiqatan ham oddiy va universal insoniy

tushunchalar bilan ifodalangan aniqlanadigan, kontekstdan mustaqil ma'nolarga ega (masalan, "men hozir yaxshi narsani his qilyapman").

5. Yuz ifodalarining ma'nolari birinchi shaxs va hozirgi zamonning ichki yo'nalishiga ega va ularni to'g'ri aniqlash uchun ushbu rejimda taqdim etilishi kerak (masalan, "men hozir yaxshi narsani his qilyapman" yoki "men ko'proq bilishni xohlayman").

6. Ba'zi yuz ifodalarining ma'nolari hamma uchun tushunarli va ularni biron bir mahalliy konventsiyaga murojaat qilmasdan talqin qilish mumkin.

7. Yuz ifodalarini semantik tahlil qilish samarali bo'lishi uchun metodologiya zarur. Buni lingvistik semantikaning uslubiy tajribasidan va uning "polisemiya" tushunchasi, "semantik invariant" tushunchasi yoki "semantik component" tushunchasi kabi asosiy nazariy vositalaridan olish mumkin.

8. Inson yuzining semantik tahlili tarkibiy tahlil bilan bog'liq bo'lishi kerak va yuz xatti-harakatlarining minimal ahamiyatli elementlarini aniqlashni talab qiladi. Aslida, bu shuni anglatadiki, semantik yuz tahlili samarali bo'lishi uchun u ortoni va Tyorner, Sherer, Smit va Skott tomonidan taklif qilingan vazifaga «komponent» yondashuvini qo'llashi kerak va asosan katta darajada, Darwin.

9. Mimik imo-ishoralarni talqin qilish, birinchi navbatda, tajribaga asoslangan. Biror kishi, masalan, yonoqlarini ko'tarish tajribasiga ega emas (bu u o'z xohishiga ko'ra qila oladigan va buni anglay oladigan narsa emas) va shuning uchun «yonoqlarni ko'tarish» kabi mazmunli mimik imo-ishora yo'q (hatto og'zimizdan burchaklarni ko'targanimizda yonoqlarimiz ko'tarilsa ham). Boshqa tomondan, og'iz burchaklarini ko'tarish - bu odam o'zini his qilishi mumkin bo'lgan narsa (shuningdek, boshqa odamlarning yuzlarida ham ko'rish mumkin) va shuning uchun bu imo-ishorani haqiqatan ham mazmunli deb hisoblash mumkin (u ham empirik, ham ijtimoiy xarakterga ega).

"Inson yuzining semantikasi "o'ttiz yildan ko'proq vaqt davomida lingvistik semantikada sinab ko'rilgan va hissiyotlar, nutq harakatlari va ijtimoiy o'zaro ta'sir kabi semantik sohalarni keng ko'lamli tadqiq qilish uchun qo'llanilgan bir xil "tabiiy

semantik meta-til” ga asoslanishi mumkin . Ushbu meta-tildan foydalanish, biz “yuz ifodalari” ning ma’nosini aktyor nuqtai nazaridan shakllantirishimiz mumkin, agar biz “yuzlar” “xabarlar” ni uzatayotganiga ishonsak, buni qilishimiz kerak. Yuzlarning yordami bilan olimlar emas, oddiy odamlar muloqot qilishadi. Olimlar, albatta, bir-birlari bilan muloqot qilish uchun o’zlarining modellarini (“kuzatuvchi modellari”) yaratishlari mumkin; ammo agar biz oddiy odamlar bir-birlariga yuboradigan xabarlarini tushunishni istasak (masalan, tabassum, “qoshlarini burish” yoki qoshlarini ko’tarish orqali), biz o’zimizni shunday holatga keltirishimiz kerak. oddiy odamlarning poyabzalini kiying va oddiy odamlar uchun mantiqiy bo’lgan xabarlarini tarqating. Tabiiy semantik meta-tildan foydalanish bizga buni amalga oshirishga imkon beradi.

Xulosa

“Tabiiy semantik meta-til” -bu (har qanday turdagi) ma’nolarni qat’iy va shu bilan birga intuitiv va tushunarli tarzda tavsiflash va taqqoslash maqsadida ishlab chiqilgan oddiy mini-til. Ushbu meta-tilning qurilishiga asos bo’lgan asosiy g’oya (muallif va uning hamkasblari taxminan o’ttiz yillik empirik va kontseptual tadqiqotlarni hal qilishlari kerak bo’lgan vazifa) barcha tillarda aniqlanadigan asosiy tushunchalar to’plami-universal kontseptual qurilish bloklari mavjud; va bu asosiy tushunchalar ma’nolarni tavsiflash va taqqoslash uchun “umumiy o’lchov” bo’lib xizmat qilishi mumkin. Ushbu tadqiqotlar natijalari ikkita jamoaviy jildda va “semantika: tub sonlar va universallar” va Goddardning semantik tahlilida taqdim etildi.

Ushbu natijalar, qoida tariqasida, “tug’ma g’oyalar”, “inson fikrlari alifbosi”, “barcha tillar aylanadigan o’rta nuqta” va “insonning aqliy birligi” haqidagi ko’p asrlik falsafiy postulatlarning mohiyatini tasdiqlaydi. Bizning asosiy xulosamiz shundan iboratki, barcha tillar leksik repertuarda ham, grammatikada ham umumiy yadroga ega bo’lib ko’rinadi va bu umumiy yadro tillarni tavsiflash va inson tilini o’rganish uchun o’zboshimchalik va etnik-markazsiz meta-tilni yaratish uchun asos sifatida ishlatilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Ekman, P. (1997). Expression or communication about emotion.
2. Izard, C. E. (1997). Emotions and facial expressions: A perspective from Differential Emotions Theory.
3. Crivelli, C., Jarillo, S., Russell, J. A., & Fernández-Dols, J. M. (2016). Reading emotions from faces in two indigenous societies. *Journal of Experimental Psychology: General*, 145(7), 830.
4. Wehrle, T., Kaiser, S., Schmidt, S., & Scherer, K. R. (2000). Studying the dynamics of emotional expression using synthesized facial muscle movements. *Journal of personality and social psychology*, 78(1), 105.
5. Goddard, C., & Wierzbicka, A. (Eds.). (1994). Semantic and lexical universals: Theory and empirical findings.